

Terve 3: Terveystä tutkimassa

Luku 7: Globaali terveys

Muuttuva terveys (1/2)

- terveydentila on kohentunut kaikkialla maailmassa viimeisen sadan ja erityisesti parinkymmenen vuoden aikana
- maailmassa on edelleen monia erilaisia terveyskysymyksiä, jotka koskevat laajoja ihmisjoukkoja tai jopa kaikkia maapallon ihmisiä:
  - köyhyys   - onnettomuudet
  - pitkäaikaissairaudet   - ilmastonmuutos
- **globalisaatio** eli lisääntynyt vuorovaikutus maailman eri alueiden ja ihmisten välillä voi muuttaa ja tuoda uusia terveyteen liittyviä haasteita

Muuttuva terveys (2/2)

- terveysongelmat ovat erilaisia eri valtioissa riippuen valtion kehitystasosta
- **epidemiologinen transitio** = pitkän ajan kuluessa tapahtuva vaiheittainen muutos jonkin valtion sairauskirjossa
  - liittyy väestölliseen muuntumiseen eli syntyvyyden ja kuolleisuuden sekä väkiluvun muuttumiseen
  - korkeasta syntyvyydestä ja kuolleisuudesta siirrytään vaiheittain matalaan syntyvyyteen ja kuolleisuuteen
  - jokainen valtio etenee omaa tahtiaan
  - väestön tautitaakka muuttuu lasten tartuntataudeista ikääntyvien elintasosairauksiksi

Terveyserojen mittareita

- monet terveyskysymykset liittyvät suoraan tai epä-suorasti yhteiskunnan taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitystasoon
- kehittyneisyyttä voidaan mitata erilaisilla mittareilla
- **bruttokansantuote, BKT**
  - jossakin valtiossa vuoden aikana tuotettujen lopputuotteiden ja -palveluiden yhteisarvo asukasta kohden
  - jako matalan, keskitason ja korkean tulotason valtioihin
- **inhimillisen kehityksen indeksi, HDI**
  - huomioi vastasyntyneen elinajanodotteen, koulutuksen keston ja ostovoimakorjatun BKT:n asukasta kohden
  - jako matalan, keskitason, korkean ja hyvin korkean tulotason valtioihin

Köyhyyden vaikutuksia terveyteen (1/2)

- **absoluuttinen eli äärimmäinen köyhyys** = tilanne, jossa ravinnon, vaatetuksen ja asumisen vähimmäisedellytykset eivät täyty
- **suhteellinen köyhyys** = yksilön tai väestöryhmän selkeä huono-osaisuus saman valtion keskimääräiseen tasoon verrattuna
- köyhyyden eri muotoja tavataan kaikkialla maailmassa sekä korkean että alhaisen kehitystason valtioissa

Köyhyyden vaikutuksia terveyteen (2/2)

- köyhyys lisää nälkää ja tartuntatauteja
  - tartuntataudit vaarantavat terveyttä ja aiheuttavat aliravitsemuksen ohella suuren osan kuolleisuudesta matalan tulotason maissa
- köyhyys ja aliravitsemus vaikuttavat yhdessä yhteiskuntaan sen kaikilla tasoilla
  - esim. lasten kasvun ja kehityksen häiriöt, kuten oppimis-vaikeudet, voivat johtaa koulunkäynnin keskeyttämiseen ja ylläpitää siten väestön alhaista koulutustasoa
- köyhyys voi vähentää yksilön mahdollisuuksia huolehtia omasta terveydestään
  - kroonisten tautien ehkäisy ja hoito voi olla riittämätöntä myös korkean tulotason maissa

Vaurastumisen vaikutuksia terveyteen

- mitä vauraampi ja kehittyneempi valtio on, sitä paremmin se pystyy edistämään ja ylläpitämään kansalaistensa terveyttä
- hyvä ravitsemus ja terveydenhuolto sekä sanitaatio ja terveyteen liittyvän tiedon lisääntyminen pidentävät keskimääräistä elinikää
- vaurastuminen voi aiheuttaa elintasosairauksia
  - krooniset taudit vaarantavat terveyttä ja aiheuttavat suuren osan kuolleisuudesta keskitason ja korkean tulotason maissa
- lihavuus lisää yhteiskunnan ja terveydenhuollon kustannuksia erityisesti matalan ja keskitulotason maissa

Konfliktit ja onnettomuudet (1/2)

- voimakas väestönkasvu ja globalisaatio ovat johtaneet tilanteeseen, jossa eri kulttuurit kohtaavat yhä useammin
  - voi syntyä konflikteja yksilöiden ja ihmisryhmien välille
- konfliktien taustalla on yleensä useita tekijöitä, jotka kytkeytyvät toisiinsa:
  - varallisuuserot
  - arvoristiriidat ja luottamuksen puute
  - ihmisoikeuksien loukkaaminen
  - eriarvoisuus
- väkivalta ja aseelliset yhteenotot aiheuttavat kuolemia ja vakavia vammoja

Konfliktit ja onnettomuudet (2/2)

- konfliktit ja niiden uhka voivat vaikuttaa psyykkiseen terveyteen ja vaarantaa mielenterveyttä
- konfliktien ja terrorismin aiheuttamat kuolemat ja terveyden menetykset ovat lisääntyneet 2000-luvulla
- myös erilaisten onnettomuuksien riski on kasvanut etenkin väestörikkaimissa valtioissa ja luonnon-onnettomuuksille alttiilla alueilla, kuten rannikoilla
- onnettomuuksien taustalla on mm. liikennemäärien kasvu ja ympäristön kemikalisoituminen
- konfliktit ja onnettomuudet voivat johtaa **pakolaisuuteen**

Ilmastonmuutos (1/2)

- ihmisen toiminta on lisännyt kasvihuonekaasujen, erityisesti hiilidioksidin, määrää maapallon ilmakehässä
- mikäli päästöt pysyvät tulevaisuudessa nykytasolla, kasvihuoneilmiön voimistuminen voi nostaa ilmaston keskilämpötilaa sadan vuoden aikana muutamilla asteilla
- ilmastonmuutos näkyy maailmanlaajuisena lämpenemisenä, alueellisina lämpötilan, sateisuuden ja tuulisuuden muutoksina sekä valtameren pinnan nousuna, myös sään ääri-ilmiöt, kuten tulvat, kuivuudet, helteet ja hirmumyrskyt voivat yleistyä

Ilmastonmuutos (2/2)

- kuivuus, eroosio ja tulvat voivat aiheuttaa mm. nälänhätää, aliravitsemusta ja puhtaan veden puutetta
→ vaikuttavat väestön terveyteen etenkin matalan tulotason maissa
- helteet ja hirmumyrskyt lisäävät kuolemia ja tartuntatautien riskiä sekä turvattomuutta ja taloudellisia menetyksiä myös korkean tulotason maissa
- merkittävin epäsuora vaikutus on tartuntatautien, kuten malarian ja denguekuumeen, leviäminen uusille alueille
- ilmastonmuutos voi johtaa väestön pakenemiseen riskialueilta ja maansisäiseen tai kansainväliseen pakolaisuuteen

Kansainvälinen yhteistyö (1/2)

- maailmanlaajuisten terveyskysymysten ratkaiseminen edellyttää kansainvälistä yhteistyötä
- One Health -ajattelutavan mukaan on olemassa vain yksi terveys, ei erillisiä ihmisten, eläinten tai ympäristön terveyttä
  - korostaa yhteistyötä yhteisen terveyden hyväksi
  - voidaan soveltaa esim. pandemioiden leviämisen estämiseen ja mikrobilääkeresistenssiongelman vähentämiseen
  - laajentunut tieteiden väliseksi ympäristön, ihmisten ja eläinten suhdetta tarkastelevaksi monialaiseksi terveyden ja hyvinvoinnin lähestymistavaksi

Kansainvälinen yhteistyö (2/2)

- **Yhdistyneet kansakunnat YK** ylläpitää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä toimii niitä vaarantavien uhkien poistamiseksi
  - yleiskokous on tärkeä foorumi, jolla valtiot voivat neuvotella kansainvälisesti merkittävistä ajankohtaisista kysymyksistä
  - erityisjärjestöt, kuten **Unicef** ja **WHO** ovat globaalin terveyden kannalta merkittäviä toimijoita
- **Euroopan Unioni EU** tukee terveyskysymyksissä WHO:ta ja on vahvasti sitoutunut maailmanlaajuiseen terveyteen
  - täydentää jäsenvaltioiden kansallista terveyspolitiikkaa
  - terveyspolitiikkafoorumi tarjoaa mm. puitteet vuoropuhelulle ja lisää tietoa kansanterveysasioista ja elintarviketurvallisuudesta

Globaalin terveyden tulevaisuus (1/2)

- ennustaminen on vaikeaa, mutta vaihtoehtoisia tulevaisuusvisioita täytyy kuitenkin rakentaa mm. päätöksenteon pohjaksi
- Sitran eli Suomen itsenäisyyden juhlarahaston mukaan globaaleja megatrendejä ovat seuraavat:
  - työn maailman muuttuminen: automatisaatio, robotisaatio ja keinoäly muokkaavat kaikkia aloja
  - demokratia kaipaa vahvistamista ja uusia toimintatapoja
  - luonnonvarojen ylikulutukseen perustuva talouskasvu on ristiriidassa maapallon kantokyvyn kanssa

Globaalin terveyden tulevaisuus (2/2)

- terveyspalvelujen tuottaminen ja tarjonta sekä terveyspalveluihin hakeutuminen ovat globalisoitumassa
- etätyöskentely lisääntynee voimakkaasti ja osa esim. diagnoosin määrittämisestä voidaan tehdä toisesta maasta käsin
- terveysturismi on kasvava ala myös Suomessa ja lähialueilla